

СИСТЕМНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мета і завдання дослідження, результати якого викладено в цій та наступних статтях, полягали в тому, щоб на основі аналізу й теоретичного узагальнення результатів експертного опитування висунути та підтвердити/спростувати низку гіпотез щодо перспектив оптимізації державної євроінтеграційної політики України в умовах глобалізації.

Ключові слова: державна політика, європейська інтеграція, глобалізація, державне управління.

Цель и задачи исследования, результаты которого изложены в этой (и следующих) статьях, заключались в том, чтобы на основе анализа и теоретического обобщения результатов экспертного опроса выдвинуть и подтвердить/опровергнуть ряд гипотез относительно перспектив оптимизации государственной евроинтеграционной политики Украины в условиях глобализации.

Ключевые слова: государственная политика, европейская интеграция, глобализация, государственное управление.

The purpose and the research problems, which results are stated in this (and the following) articles, consisted in that on the basis of the analysis and theoretical generalization of results of expert interrogation to put forward and confirm/deny a number of hypotheses concerning prospects of optimization state European integration politicians of Ukraine in the conditions of globalization.

Key words: public policy, European integration, globalization, public administration.

Загальна площа України становить понад 600 км², вона складає 5,7 % території Європи. За цим показником вона є другою за величиною серед країн Європи після Росії (або найбільшою країною, яка повністю знаходиться в Європі). Україна входить до числа провідних мінерально-сировинних держав світу. Україна, яка займає всього 0,4 % земної суші і де проживає 0,8 % населення планети, має в своїх надрах 5 % мінерально-сировинного потенціалу світу [30].

В історичному контексті, треба віддати належне Радянському Союзу, адже внаслідок його експансіоністської політики Україна отримала якщо не незалежність, то реальну соборність. Крім того, у спадок від СРСР Україна залишилася досить потужна економіка, розгалужена інфраструктура і навіть ядерний потенціал.

Цікавий історичний факт: ще у 1939 р. англійський журналіст Ланселот Лоутон у своєму виступі перед англійським Парламентом зазначив: «З усіх країн, підлеглих Радянському Союзові, Україна найбільша й найважливіша. Розташована між двома великими системами гір – Кавказом і

Карпатами – на сході вона межує з Азією, на заході втискається в Центральну Європу, а на півдні, з чорноморських берегів, має доступ до Середземноморського басейну. Перед війною вона була розділена між двома державами, Росією та Австро-Угорщиною, і після війни розчленована між Росією, Польщею, Румунією та Чехословаччиною. З огляду на унікальне географічне положення України, маємо всі підстави вважати, що в наш час, коли стільки народів хочуть не просто утриматися на своїх посілостях, але й поширити їх, будь-яка серйозна спроба з боку України скинути поневолювачів і об'єднати свої чотири розмежовані частини в одну незалежну Українську державу неодмінно викличе справжню паніку. Якщо ж Україні в цьому пощастить, то на сході Європи з'явиться держава, за територією й населенням друга після Росії. Такого масштабу подія, найвірогідніше, викликала б одночасні й важливі зміни всюди» [19].

І ось те, що пророчив англійський журналіст за півстоліття до цього відбулося – Україна стала незалежною і Європа злякалася. Миттєво були

реалізовані ледь не всі доступні на початку ХХІ ст. засоби впливу. В результаті – «маємо, що маємо».

Як би це не виглядало парадоксально на перший погляд, Західна Європа (Старий Світ), яка і без того, внаслідок Другої світової війни втратила свої домінуючі позиції в світі і продовжує їх втрачати, не зацікавлена у зміцненні України. Адже в особі сильної України вона може отримати потужного, перш за все, економічного суперника не десь там, на Сході, а прямо тут – у себе в центрі. З іншого боку – безпека дорожче. Маючи добрі уроки на Балканах (Наслідки розпаду Югославії Західній Європі, не без участі всієї світової спільноти, довелося долати ледь не десятиліття), сучасний Європейський Союз аж ніяк не хоче щоб у нього під боком опинилася навіть не порохова, а ядерна діжка (Відсутність ядерної зброї саме по собі не є гарантією її відсутності в майбутньому за умови, що збережено можливість швидкого відтворення виробничого циклу, а таку можливість Україна має) у вигляді розколотої України.

Розкол України на Схід-Захід – сценарій який досить часто обговорювали політологи всередині 10-х років ХХІ ст. Здавалося б, чого простіше: Західна Україна, якій миліший Європейський Союз – нехай інтегрується в ЄС. Східна – відповідно зближується з Росією. Але в усіх варіантах такого сценарію фінал був один – неминучий конфлікт, що міг перерости в глобальні масштаби.

Отже, за своїм геополітичним становищем в умовах сучасної глобалізації Україна просто приречена бути цілісною. Це – об'єктивна реальність. Як нею скористатися – право вибору Українського народу. Або дійсно усвідомити свою геополітичну, а можливо й цивілізаційну місію і створити сильну, одну з провідних держав світу. Або – залишитися на окраїні двох потужних культур – європейської і євразійської й виконувати іншу історичну місію, яку колись поет Олександр Блок відводив Росії: «Тримати щит між двох ворожих рас – монголів і Європи».

Ототожнення понять «вступ до Європейського Союзу» й «інтеграція в Європейське Співтовариство» по суті виявилось глибокою системною помилкою європейської інтеграційної політики. Для прикладу: Греція поспішила вступити в Європейський Союз до того, як належним чином інтегрувалася в систему європейських (перш за все, економічних) відносин. У результаті – глибока, на межі дефолту, криза в самій Греції і проблема для всього ЄС. Інший приклад: Не виникає сумніву, що Швейцарія стовідсотково інтегрована в Європейське Співтовариство, але вона чомусь не поспішає в Європейський Союз.

Таким чином, актуальність нового осмислення і своєчасної корекції державної євроінтеграційної політики України в сучасних умовах активної глобалізації постійно зростає.

Нині в Україні вже існує низка досліджень, присвячених проблемам глобалізації, її вимірам та

наслідкам, можливим шляхам подальшого розвитку глобалізаційного процесу загальнопланетарного масштабу як такого, що має об'єктивну природу.

Серед вітчизняних авторів, які займалися дослідженням природи глобалізації, можна виокремити таких, як: С. Б. Кримський [18], В. В. Лях [20], Ю. В. Павленко [23; 24], Ю. Н. Пахомов [36], О. Л. Мозговий та багато інших. Дослідженню питання включення України до глобалізаційних процесів присвячені роботи О. Г. Білоруса і Д. Г. Лук'яненка [4], М. І. Михальченка [22], Є. М. Суліми [29], О. М. Шеретюк [37], О. Л. Добрянської [7], Д. В. Дубова [8], О. С. Врадія [3] та ін.

Серед наукових інституцій, які реально приділили свою увагу проблемам європейської та світової інтеграції України Національний інститут стратегічних досліджень [17; 31-34 тощо] і Національна академія державного управління при Президенті України [1; 6; 15; 27; 28 тощо].

Разом з тим, відносно проблем трансформації ролі й функцій держави в процесі світової інтеграції, спостерігається недолік комплексних досліджень. Як правило, особлива увага дослідниками приділяється питанням посилення або послаблення певних аспектів діяльності держави в умовах інтеграції та глобалізації. Однак зазначена проблема представляється більше складною і неоднозначною, а сам процес – нелінійним і різноспрямованим, незвідним винятково до вивчення перспектив розвитку системи державного управління. З одного боку, держава втрачає деякі важелі контролю й позиції під впливом процесу глобалізації. З іншого боку – можна констатувати, що держава здобуває нові можливості регулювати проблеми, на які раніше не поширювалася її компетенція тощо.

Мета і завдання дослідження, результати якого викладено в цій та наступних статтях, полягали в тому, щоб на основі аналізу й теоретичного узагальнення результатів експертного опитування висунути та підтвердити/спростувати низку гіпотез щодо перспектив оптимізації державної євроінтеграційної політики України в умовах глобалізації.

Експертне опитування проведено в лютому 2012 р. на базі Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ при Президенті України. Участь в опитуванні взяли 100 осіб – всі державні службовці 2 – 4 категорії посад, середній вік 40 років, середній трудовий стаж – 21 рік, стаж державної служби в середньому – 12 років, працівники центральних органів виконавчої влади: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби експортного контролю України, Державного космічного агентства, Державного агентства резерву України Державної інспекції з питань захисту прав споживачів України. Об'єктивні дані професійного стану респондентів цілком дозволяють віднести їх до числа експертів щодо питань, поставлених в

анкеті. Опитування здійснювалося шляхом анонімного анкетування. З метою уточнення результатів було проведено інтерв'ювання десяти учасників опитування щодо розуміння учасниками суті поставлених в анкеті запитань. У зв'язку з малою вибіркою, статистична похибка опитування не визначалася.

Анкета опитування складалася із запитань щодо визначення пріоритетних напрямів та механізмів оптимізації державного управління процесами європейської інтеграції України. Запитання передбачали застосування шкали оцінювання від 0 – «найменше» до 5 – «найбільше».

Результати експертного опитування та їх аналітична інтерпретація:

1. Оцінка впливу процесів глобалізації на формування та реалізацію державної політики України склала 3,5 бали (надалі – середній показник впливу).

Сучасна глобалізація поклала початок новому етапу в розвитку держави, що переживає період політичної трансформації й адаптації до нових умов. Під впливом глобалізаційних процесів міняються її традиційні функції й стан у сучасній системі міжнародних відносин. Нові процеси вкрай неоднозначно позначаються на державі. В умовах глобалізації кожна держава зіштовхується із проблемою вибору шляхів розвитку, що щонайкраще допомогли б перебороти витрати й скористатися позитивними «плодами» даного процесу. Однак саме уявлення про те, що є позитивним для держави в умовах глобалізації, а що є небезпечним для її майбутнього, також є неоднозначним. На перший план вийшли проблеми суверенітету, заможності, здатності

держави проводити самостійну внутрішню й зовнішню політику, бути легітимною як в очах свого народу, так і за межами власних кордонів.

Глобалізація висуває найвищі вимоги до якості державного управління. Ефективність держави в цей час визначається, зокрема, її здатністю швидко адаптуватися до стрімко мінливих умов зовнішнього середовища. Відповідь на питання, чи зможе держава відстояти своє право на реалізацію традиційних владних функцій, коли усе більше недержавних акторів в особі транснаціональних корпорацій, неурядових і надурядових організацій прагне розділити їх з нею, залишається відкритим. Неясно на даний момент і те, чи зможе держава захистити свій суверенітет або право нації на самовизначення стане більше вагомим принципом у міжнародних відносинах. Незважаючи на те, що державні кордони продовжують відігравати важливу роль у світовому політичному процесі, її розвиток усе більше підданий впливу взаємозалежності, держав і світових ринків, що підсилюється.

У розвитку глобалізації державі належить, скоріше, пасивна роль. Те, що вона стала фактом, який відбувся, те, що виникли глобальні ринки, всесвітня мережа – заслуга, скоріше, не держав, а незалежних економічних суб'єктів. Якщо які-небудь держави в цьому взяли участь, те, насамперед, США, які, як уважає головний радник Британського уряду сер Девид Кінг, мають самий слабкий вплив, і ЄС, який фактом свого руйнування дозволив відбутися глобалізації саме як всесвітньому феномену [11].

2. Оцінка впливу основних факторів внутрішнього середовища та зовнішнього середовища України на процеси її інтеграції:

Основні фактори	Європейська інтеграція		Євразійська інтеграція	
	внутрішнє середовище	зовнішнє середовище	внутрішнє середовище	зовнішнє середовище
політичні процеси	372	385	345	360
геополітичне становище	360	383	332	365
торговельна політика	351	328	325	325
рівень життя населення	350	350	315	390
стан законодавства	347	354	305	285
підтримка населення	345	315	310	300
безпекова політика	342	360	330	320
інформатизація	338	331	288	315
ринок праці	337	360	310	322
ринок товарів	335	332	330	340
стан державного управління	335	350	307	295
наукова технологізація	320	340	310	320
інвестиційна активність	315	348	298	320
промисловість	311	320	325	330
культура	305	310	308	305
внутрішньополітичне середовище	287	375	350	365
етнонаціональні процеси	276	270	330	295
демографічна структура	260	267	250	235
релігійна ситуація	247	240	295	280
етична інфраструктура	237	245	248	255

За основу для визначення пріоритетів взято євроінтеграційний стан внутрішнього середовища України (перший стовпчик). Таким чином, у першій п'ятірці пріоритетів, на думку експертів перебувають:

2.1. Політичні процеси в Україні та за її межами (показник $3,72 - 3,45 \geq 3,5$ – середньому показнику впливу). При цьому звертає на себе увагу факт, що політичні процеси зовнішнього середовища, як для європейської, так і для

євразійської інтеграції, експерти оцінюють вище, ніж процеси внутрішнього середовища. На нашу думку, така оцінка вказує на більшу інтеграційну активність з боку зовнішніх партнерів України, ніж на внутрішньополітичну інтеграційну активність самої України. Співвідношення оцінок внутрішньополітичної активності щодо європейської (3,72) і євразійської (3,45) вказує на актуальність обох напрямів інтеграційної активності з переваженням євроінтеграційного, що власне й має місце на сучасному етапі.

Зростає число недержавних суб'єктів економіки й політики беруть на себе ряд функцій, що раніше виконувалися державами. Очевидно, що економічна міць транснаціональних корпорацій перевищує можливості урядів більшості сучасних країн. Національні міжнародні неурядові організації мають не тільки зростаючий вплив на суспільну думку, але й формують політики, виробляють закони, самі виконують функції соціального захисту. Транснаціональні мережі часом починають домінувати над державними вертикалями. Якщо не юридично, то де-факто відбувається ерозія внутрішнього суверенітету окремих держав.

Утім, втрата держави монополії на владу не означає применшення їх ролі. У національної держави завжди будуть переваги або монополія у вирішенні таких завдань, як забезпечення порядку, обороноздатності, регулювання ринку, підтримка транспортної інфраструктури, контроль за видобутком природних ресурсів, регулювання міграції, розв'язання внутрішніх етнічних проблем тощо.

Разом із тим, росте співробітництво держав у вирішенні наднаціональних проблем. Більше того, вирішення величезної кількості проблем на планеті набагато більш ефективно не на рівні національних держав, а на рівні їхнього співробітництва й міжнародних організацій. Тут, насамперед, варто назвати такі проблеми, як зміна клімату, екологія, злочинність, епідемії, бідність, тероризм, який став теж глобальним в умовах глобалізації.

Щоб не втратити конкурентоспроможність у глобалізованому світі держави самі повинні змінюватися. Глобалізація висуває підвищену вимогу до якості державного управління. Критичного значення набувають посилення фінансової та банківської системи, інформаційна відкритість, система правосуддя, відсутність корупції.

Як зазначає А. Мельвіль, глобалізація має дуже суперечливий вплив на розвиток демократичних інститутів. З одного боку, інформаційна прозорість, імперативи децентралізації, ринкова конкурентоспроможність прискорює поширення демократичних цінностей і число формально демократичних держав на планеті росте. Але в той же час виникає й інша проблема. Проблема, яка полягає в тім, що організації, оформлені в рамках окремих держав як демократичні інститути при системі глобального управління починають зникати. Наприклад, ті ж самі транснаціональні корпорації, які користуються величезним впливом.

Вони не формуються на демократичних принципах. Те ж саме із глобальними неурядовими організаціями... Нарешті, глобалізація супроводжується нагромадженням інформації про громадян, створенням електронних баз даних про них. Тим самим зростають можливості для втручання держави в приватне життя громадян, отже, і погроза для демократії [21].

2.2. Геополітичне становище. Більшою мірою звертають на себе увагу показники зовнішньої інтеграційної активності партнерів України (3,83 – 3,65 $\geq$ 3,5). На нашу думку, це вказує на більшу інтеграційну активність партнерів, ніж самої України. Разом з тим, геополітична євроінтеграційна активність (3,6) України вища за її активність в євразійському напрямі (3,32).

Як зазначає Р. В. Войтович, процес глобалізації створив ситуацію, коли практично стерлися грані між зовнішньою і внутрішньою політикою Євросоюзу. Тепер кожна країна-член ЄС повинна розглядувати власні інтереси лише через призму зміцнення міжнародного впливу співтовариства [2].

Україна є п'ятою на континенті за кількістю населення і другою за розмірами території країною. За економічними можливостями, інтелектуальним і науково-технічним потенціалом вона не поступається найбільшим європейським державам. З огляду на геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна спирається на свої фундаментальні національні та національно-державні інтереси, відповідно до яких визначаються засади, напрями, пріоритети і функції зовнішньої політики.

Розташування України на місці трьох величезних геополітичних масивів – євроатлантичного, євразійського та ісламського, створює унікальний цивілізаційний простір і, за оцінкою В. П. Кириченка, надає Україні можливість залишатися великою регіональною державою із значним потенціалом [14, с. 318-322.].

Кажучи про міжнародні відносини України, не можна не відмітити її особливі відносини з Росією. Порівнюючи стан громадської думки в Україні і в Росії й підкреслюючи, що в обох країнах зберігаються шанси на продовження ліберально-демократичних реформ, але й існує можливість їхнього авторитарного розвитку, слід виділити певні відмінності: в українській масовій свідомості відсутня сакралізація верховної влади, президент не має харизматичної або «самодержавної» легітимності, ставлення до політичних партій і багатопартійності більш позитивне, ніж у Росії, а роль політичної опозиції вагоміша, проте українська державність поступається російській, оскільки потребує, на думку дослідників, економічної підтримки з боку Росії, Європейського союзу та США [13].

Основним базовим національно-державним інтересом, геополітичним пріоритетом і стратегічним завданням зовнішньополітичного курсу України в умовах глобалізації та євроінтеграції є її

виживання, підвищення життєспроможності та зміцнення як вільної, суверенної, незалежної держави сучасного світу за умов збереження національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету, власної соціально-культурної ідентичності.

Для досягнення стратегічної мети України у питаннях євроінтеграції та глобалізації постають такі основні завдання: підтримка взаємовигідних зв'язків із сусідніми країнами, країнами-кандидатами та державами ЄС; здійснення заходів для поступового усунення перешкод (адміністративних, правових), що стримують розвиток транскордонної взаємодії [16, с. 90.].

В умовах глобалізації та євроінтеграції, відповідної до основоположних концепцій геополітики, можна впевнено стверджувати, що сучасна Україна посідає важливе за значенням, розташуванням, природними та людськими ресурсами місце у геополітичному просторі Європи, однак, на жаль, ще не посідає з усіма цими ознаками, національно-державними інтересами та геополітичними пріоритетами відповідного місця у геополітичній стратегії розвинених західних держав. Тому лише на шляху консолідації української політичної нації, зміцнення свого суверенітету та соборності Українська держава стане важливим суб'єктом сучасної міжнародної політики.

2.3. Торговельна політика України, за оцінкою експертів, більш активно спрямовується на європейський вектор (3,51). Разом з тим, експерти відзначають меншу торговельну активність у відношенні до України з боку Євросоюзу (3,28). Попри «торгові війни» з Росією, вона залишається найбільшим торговим партнером України. За обсягом і номенклатурою товарів і послуг торговельна активність України відчутно перевищує російську, а від'ємний баланс торговельного сальдо України з Росією пояснюється великим обсягом закупівля енергоносіїв. На думку експертів, у торгових відносинах України з Росією має місце певний паритет активності (3,25), хоча вона може бути й вищою з обох боків.

Згідно з повідомленням Державної служби статистики України від'ємне зовнішньоторговельне сальдо України в 2011 році склало близько \$ 14,1 млрд у порівнянні з також негативним – \$ 9,3 млрд за 2010 рік. Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 38,3 % від загального обсягу експорту, Європи – 27 % (у т. ч. в країні ЄС – 26,3 %). Найбільші експортні поставки здійснювалися в Росію – 29 % від загального обсягу експорту. Імпорт з країн СНД становив 45 % від загального обсягу, Європи – 32,8 % (у т. ч. з країн ЄС – 31,2 %). У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювалися з Росії – 35,3 %. Станом на кінець 2011 р. прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн ЄС становить близько \$ 50 млрд. Прямі інвестиції з України в країні ЄС складають суму майже в дев'ять разів меншу – \$ 7 млрд [5]. Однак, оцінюючи інвестиційну активність України

та її європейських партнерів, слід взяти до уваги, що у загальному підсумку 92 % українських інвестицій в Європі припадає на Кіпр (офшорна зона), натомість з Кіпру Україна отримує близько 25 % інвестицій...

Вітчизняні дослідники зазначають, що у сучасному світовому господарстві Європейський Союз посідає провідні позиції. На його частку припадає 41,4 % світового товарного експорту та 39,8 % імпорту. Тому для будь-якої країни співробітництво з Європейським Союзом означає можливість отримати істотні економічні здобутки, які, зрештою, сприятимуть економічному зростанню та підвищенню життєвого рівня населення. Звичайно, найбільшим експортером та імпортером для України залишається Росія, але протягом останніх років частка експорту-імпорту з країнами ЄС значно збільшилась. Так, друге місце посідає Німеччина, потім – Італія. Але варто зазначити, що українські експортери скоріше переорієнтувались на європейські ринки збуту, без значного збільшення виробництва. Переваги зовнішньо зорієнтованого розвитку стосуються не так високих обсягів торгівлі, як покращення товарної структури експорту. Найефективнішою для розвитку технологічного сектору є експортна орієнтація на ринки Східної Європи, що створює можливість для поступового переходу від сировинної спеціалізації до зростання технологічного експорту. Адже експортна орієнтація на ринки Росії та країн СНД забезпечує стабільний попит на продукцію, яку можна класифікувати як технологічну, але потрібно зважати, що йдеться про низько технологічну продукцію, і відповідно – відсутність мотивації для модернізації виробничих потужностей на сучасній технологічній основі.

Загалом можна визначити чотири основні сценарії вільної торгівлі між

ЄС і Україною:

- найпростіший варіант – вільної торгівлі – цілком можливий, але його економічна доцільність невелика;
- варіант митної спілки – неприйнятний через наявність значних адміністративних і технічних труднощів;
- поглиблена вільна торгівля – потребуватиме великих зусиль, але забезпечить економічні переваги стратегічної значущості;
- повна інтеграція у європейський ринок, яку можна розглядати як віддалену перспективу.

Третій варіант заслуговує на особливу увагу через свою складність і водночас найбільшу економічну доцільність для України [9].

2.4. Рівень життя населення. На думку експертів, Показники зовнішньої (3,5) і внутрішньої (3,5) активності євроінтеграції України за рівнем життя населення збігаються. Вірогідно, це можна пояснити тим, що рівень життя населення України поступово але упевнено підвищується, чому сприяє соціальна політика держави, спрямована на досягнення європейських стандартів.

Доходи населення є одним з найважливіших показників, що характеризує рівень економічного і

соціального стану, а також захищеність суспільства. Завдяки безлічі причин у кожному суспільстві виявляється нерівність у розподілі доходів, що розділяє людей на різні групи та спричиняє стратифікацію суспільства. Велика різниця у рівні життя спровокує невдоволення населення якістю життя та спричинює соціальну напруженість. За другий квартал 2011 р. доходи населення становлять 303623 млн грн, у порівнянні з другим кварталом 2010 р. доходи зросли на 13,3 %. Проте реальний наявний дохід збільшився на 3,4 %. Заробітна плата є найважливішим джерелом доходів більшості населення. За даними Державного комітету статистики України у серпні 2011 року середній розмір номінальної заробітної плати штатних працівників становив 2210 грн і порівняно з попереднім періодом минулого року збільшився на 3,08 % [5]. Разом з тим, за рівнем життя, Україна посідає останнє місце серед країн Західної і Центральної Європи. Основною причиною низького рівня життя населення в Україні є: відсутність оплачуваної роботи для частини працездатного населення, низька оплата праці працюючим громадянам, існування певних диспропорцій у заробітній платі, важкі умови праці, тобто неефективна соціальна політика. Показники рівня та якості життя населення України підтверджують, що заходи, яких держава вживає для поліпшення життя (підвищення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму, тощо), є недостатніми. Українська держава в умовах відсутності достатніх фінансових коштів повинна створити такі умови, щоб працездатні громадяни отримали гідний захист. Тому нині важливою для України є виважена соціальна політика, спрямована на регулювання соціальних відносин, соціальний розвиток та забезпечення соціальної перспективи. Пріоритетами такої соціальної політики мають бути: створення умов для забезпечення достатнього рівня життя населення, розвитку трудового потенціалу, недопущення надмірної диференціації населення за рівнем доходів, надання адресної підтримки незахищеним верствам населення, всебічного розвитку освіти, культури, науки, поліпшення охорони здоров'я населення та інші [26].

Порівняно з Росією, Україна за рівнем добробуту населення виглядає значно привабливіше. Незважаючи на зростаючі ціни на нафту й газ, рівень життя населення, згідно з даним Федеральної служби державної статистики Росії [35], у березні пішов на зниження. Так, реальні грошові доходи у березні 2011 р. у порівнянні з відповідним періодом попереднього року знизилися на 3,4 %. При цьому ріст зарплат не поспіває за збільшенням інфляції

Цікаво зрівняти, які очікування превалюють у країнах Європейського Союзу. Росія на тлі Греції й Португалії виглядає «щасливою країною» – у цих двох країнах індекс споживчої впевненості становить – 67,3 % і – 45,1 % (проти – 13 % у

Росії). Втім, найкращі перспективи на майбутнє превалюють серед населення країн ЄС, де фактично встановлений «євро соціалізм». Так, найвищий індекс споживчої впевненості зафіксований у Швеції (+24,4). За нею йде Фінляндія (+21). У списку країн з позитивними значеннями даного індексу також перебувають Данія (+9), Австрія (+9,8), Німеччина (+8,7), Голландія (+10,2), Бельгія (+0,6) [10].

Падіння рівня життя росіян, швидше за все, корелює з погіршенням стану російської економіки в цілому. Так, навіть на думку офіційних осіб Російської Федерації: «Зростання рівня життя населення було пов'язане з ростом видобутку нафти. В деякі роки темп росту видобутку доходив до 10 % на рік. Але для Росії подальший приріст ВВП і ріст рівня життя за рахунок нафти вичерпаний» [12].

Наостанок доцільно звернути увагу на фактори впливу, які на думку експертів, опинилися у найнесприятливішому становищі. З позиції внутрішньо українського стану жоден із цих факторів навіть не наближається до середнього показника впливу (3,5), вже не кажучи про оптимальний показник (який, на нашу думку має перевищувати 4 бали). Серед цих факторів: етнонаціональні процеси (2,76), демографічна структура (2,6), релігійна ситуація (2,47), етична інфраструктура (2,37). Як бачимо – всі ці фактори слід віднести до духовно-культурної сфери життя українського суспільства та його взаємодії з європейською спільнотою (в даному випадку – не тотожно поняттю «Європейський Союз»). Звертає на себе увагу й та особливість, що з боку європейської спільноти вплив цих факторів на інтеграційні процеси України співмірно низький (відповідно: 2,7; 2,67; 2,4; 2,45).

Слід зазначити, що ретельний аналіз взаємодії вищезазначених факторів впливу є предметом більш детальних досліджень, що мають здійснюватися не лише в межах науки державного управління, але певну гіпотезу, яка має значення для формування державної політики, виявлений факт дає можливість висунути. А саме – в силу духовно-культурної ситуації, що склалася нині в Україні, вона на соціоментальному рівні не є готовою до повноцінної європейської інтеграції. Це звичайно не означає, що Україна за своєю культурою не є європейською країною. Але, без сумніву, культурним ядром сучасної європейської спільноти є сполучення «англо-германської – протестантської» і «континентально-католицької» субкультур, із помітним домінуванням першої. Натомість з Південного Заходу (Балкани) до Північного Сходу (Росія), через Молдову, Білорусь, Україну, чітко простежується домінування специфічної «греко-слов'янської – православної» субкультури.

І знову згадується сумний досвід грецької євроінтеграції. А разом з ним – євроінтеграційні проблеми Болгарії й інших балканських країн. Вірогідно, не лише економічні, а й

культурні особливості мають помітний вплив на ці процеси.

Вплив духовно-культурних факторів на процеси зближення України з Росією, на думку експертів, також не можна назвати надто потужним. Однак, у двох із оцінюваних факторів він спостерігається вищим за євроінтеграційний процес: етнонаціональні процеси (3,3/2,95) і релігійна ситуація (2,95/2,8). А це вже не гіпотеза, а доведений багатьма дослідниками факт, що за своєю духовною і національною культурою Україна (принаймні у Східній і Центральній частинах) і Росія (принаймні в Західній частині) значно ближчі, ніж будь які інші субкультури. Наприклад, характеризуючи певним чином процеси інтеграції України і Росії, В. В. Путін нещодавно зазначив, що: «У нас великий обсяг торговельних і економічних відносин, дуже глибокий ступінь кооперації. Але, як ми розуміємо з вами, ми живемо в умовах ринку, і кожна країна захищає свої інтереси. Звичайно, все це повинно робитися й робиться по-партнерски, але є речі набагато більш глибокі й важливі – це наші історичні корені, це наша спільна культура» [25].

Втім, якщо з певною долею умовності розглядати українську духовну культуру як цілісний феномен, то за рахунок тривалого впливу регіональних інтеграційних процесів на теренах України сформувався специфічний вид Східно-європейської субкультури – «слов'яно-греко-латинська», яка в силу своєї, виробленої віками, гнучкості й адаптогенності дійсно може досить успішно співіснувати з іншими європейськими субкультурами.

Висновки (гіпотези):

1. Попри відчутні здобутки, державна євроінтеграційна політика України поступово втрачає свою гнучкість і ефективність якщо в процесі її формування й реалізації не враховувати все більш зростаючий вплив факторів глобалізації й світової інтеграції. З урахуванням цих факторів у сучасних умовах ані Європейський Союз, ані Україна не готові до поглиблення інтеграційного процесу, що мав би завершитися вступом України до ЄС.

2. В силу свого геополітичного становища, ресурсного та економічного потенціалу, Україна скоріше виступає потенційним суперником, ніж партнером Європейського Союзу. В значній мірі це стосується і Росії. Така ситуація дозволяє Україні сформувати (а в історичному контексті, скоріше поновити) унікальний геополітичний статус «супертранзитної» країни і потужного регіонального лідера. Втім, такі спроби України будуть постійно стикатися з активної протидією як з боку Росії, так і ЄС, та вимагатимуть значних реформ в усіх сферах суспільних відносин.

3. Вплив процесів глобалізації на формування та реалізації державної політики України ще не достатньо мірою усвідомлюється ані державою, ані вітчизняною наукою, але він, поза сумнівом, існує і зростає. Ефективність реакції системи державного управління на зростаючий вплив процесів глобалізації, фактично – на нові виклики світового інтеграційного процесу, залежить від спроможності системи вчасно виявити цей вплив і до нього адаптуватися. Головною ж умовою оптимізації державної євроінтеграційної політики є не лише виявлення і реагування а, перш за все, активне формування регіональних факторів євроінтеграційного впливу.

4. Чільне місце серед цих факторів посідають: політичні процеси, економічна політика і рівень життя населення України. Але, не можна не враховувати й вплив духовно-культурних факторів (етнонаціональні процеси, релігія тощо). Специфічний зміст останніх в Україні так само відповідає унікальному геополітичному становищу, що дозволяє Україні активно взаємодіяти як в Західноєвропейському, так і в Євразійському та Східно-Причорноморському субкультурному середовищі.

5. Проблема оптимізації державної євроінтеграційної політики України на сучасному етапі вимагає значних наукових досліджень, спрямованих на подальше виявлення особливостей впливу процесів глобалізації.

Продовження аналізу деяких із цих особливостей буде опубліковано авторами у наступних статтях.

ЛІТЕАТУРА

1. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України : [навчальний посібник] / Я. Малик, М. Гнатюк, Л. Прокопенко. – К. : Міленіум, 2009. – 780 с.
2. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : [монографія] / Р. В. Войтович. За заг. ред. В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.
3. Врадій О. С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. політ. н. спец. 23.00.04. / О. С. Врадій. – К. : Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – 22 с.
4. Глобальні трансформації і стратегії розвитку / Кер. авт. кол. і ред. О. Білорус, Д. Лук'яненко. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин; НАН України, 1998. – 416 с.
5. Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України : [навч. посіб.] / В. В. Говоруха та ін.; За заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. – 220 с.
7. Добржанська О. Л. Політична ідентичність українського суспільства в умовах європейської інтеграції [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. н. : 23.00.03. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – 22 с.
8. Дубов Д. В. Політико-комунікативна безпека України у євроінтеграційному контексті автореф. дис. ... канд. політ. н. спец. 21.01.01. – К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України, 2007. – 20 с.
9. Зяряна Н. М. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу / Н. М. Зяряна, М. В. Мокій // Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник Національний лісотехнічний університет України». – 2010. – Вип. 20.1. – С. 216–219.

10. Иванов Л. Уровень жизни россиян снова стал падать / Лев Иванов, Дмитрий Иванов [Электронный ресурс] // Свободная пресса 27.04.2011. – Режим доступа : <http://svpressa.ru/economy/article/42654>.
11. Интервью Гарри Крейслера с сэром Дэвидом Кингом «Онауке и государственной политике», сентябрь 2005 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : globetrotter.berkeley.edu/people5/King/king-con0.html.
12. Интервью Министра финансов Российской Федерации Алексея Кудрина [Электронный ресурс] // Российская газета, 02.02.2011. – Режим доступа : <http://www.rg.ru/2011/02/02/vie-anons.html>.
13. Інвестування економіки України / Федоренко В. Г., Денисенко М. П., Кириченко О. А., Воронкова Т. С. та інші. – К. : ІПК ДСЗУ, 2011. – 323 с.
14. Кириченко В. П. Східна політика України: інноваційний підхід / В. П. Кириченко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 8 / За заг. ред. Б. І. Гуменюка. – К. : 2003. – 544с.
15. Киричук О. С. Політика європейської та євроатлантичної інтеграції : [навчально-методичний посібник] / О. С. Киричук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. – 402 с.
16. Кіш С. Б. Новий статус на нових кордонах / С. Б. Кіш // Політика і час. 2005. – № 12. – С. 82–90.
17. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін. ; За ред. Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
18. Кримський С. Б. Смысл постісторії / Сергій Борисович Кримський // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 22–35.
19. Лоутон, Ланселот. Україна: найбільша проблема Європи: виступ у Лондоні 1939 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/04/7/34771>.
20. Лях В. В. Свобода і пошук нових форм ідентичності в добу глобалізації / В. В. Лях // Мультиверсум: Філософський альманах. – К. : Український центр духовної культури. – 2006. – Вип. 57. – С. 3–19.
21. Мельвиль А. Ю. Политология : [учебник] / А. Ю. Мельвиль. – М. : МГИМО (У) МИД России, Проспект, 2009. – 624 с.
22. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – Дрогобич : ВФ «Відродження», 2004. – 488 с.
23. Павленко Ю. В. Глобалізація і її протиріччя / Ю. В. Павленко // Наука та наукознавство. – 2000. – № 3. – С. 11–22.
24. Павленко Ю. В. Небезпека глобалізації / Ю. В. Павленко // Наука та наукознавство. – 2001. – № 3. – С. 37–51.
25. Путин: общая история и культура России и Украины важнее экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gia.ru/politics/20120112/537818157.html>.
26. Ривак О. С. Доходи населення України в умовах ринкових перетворень / О. С. Ривак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 3. – С. 136–140.
27. Розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції : [монографія] / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляева; за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – 132 с.
28. Розвиток трансдонного співробітництва в умовах Європейської політики сусідства / О. М. Овчар, В. М. Кривцова, В. В. Комаровський, Н. І. Кадук. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. – 222 с.
29. Суліма Є. М. Глобальна влада як соціально-філософська проблема / Є. М. Суліма // Мультиверсум: Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, – 2004. – № 42. – С. 77–80.
30. Україна [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Україна>.
31. Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІСД, 2009. – 655 с.
32. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : [монографія] / за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – 528 с.
33. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2004 / За ред. А. С. Гальчинського. – К. : НІСД, 2004. – 344 с.
34. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005 / За ред. О. С. Власюка. – К. : Знання України, 2005. – 608 с.
35. Федеральная служба государственной статистики : официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main>.
36. Цивілізаційна структура сучасного світу : в 3 т. / Ред. Ю. Н. Пахомов. – К. : Наук. думка, 2007. – Т. 2. – 692 с.
37. Шеретюк О. М. Політичні імперативи євроінтеграційного курсу України : автореф. дис. ... канд. політ. н. / О. М. Шеретюк спец.: 23.00.04. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2008. – 21 с.

Рецензенти: Корецький М. Х., д.держ.упр.;
Івашова Л. М., д.держ.упр.

© Кальниш Ю. Г., Ребкало В. А.,
Калина М. С., 2012

Дата надходження статті до редколегії 17.03.2012 р.

КАЛЬНИШ Юрій Григорович – доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, завідувач кафедри державного управління та політичної аналітики Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: державне управління, державна політика та політичний аналіз.

РЕБКАЛО Валерій Андрійович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ при Президентіві України.

Коло наукових інтересів: проблеми розвитку державного управління в Україні, формування та реалізація державної політики.

КАЛИНА Марина Сергіївна – здобувач кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ при Президентіві України.

Коло наукових інтересів: державна політика європейської інтеграції.